

A black and white close-up portrait of a woman with wet, dark hair. She has striking green eyes and is looking directly at the camera with a neutral expression. Her skin is glistening with water droplets, particularly on her forehead and cheeks. The background is a soft, out-of-focus grey.

TONI CUCARELLA

**DONES D'AIGUA,
HÒMENS DE FANG**

No perdone la mort de l'Angeliu, menys encara perdone la del pare. Vaig triar no oblidar, vaig triar no perdonar. Sé qui sóc i de quin món provinc, però he escollit, per voluntat pròpia, regir-me per una llei distinta. Sóc Aurora i dona d'aigua, però vaig renegar de la meua naturalesa per despit, per orgull.

Tenia tretze anys i la guerra feia tants mesos que durava que semblava que haguérem viscut sempre en guerra. Una guerra inacabable que s'havia empeltrit en les nostres vides com una pudor a la qual ens havíem habituat. El pare encara combatia al front, al costat de la República. S'havia allistat a les milícies populars l'endemà mateix que els militars es van sublevar. El pare, que pertanyia a un sindicat de bracers, deia que la terra ha de pertànyer als qui la treballen i se l'estimen, no als qui l'acaparen com un botí de lladres en una cova; que la terra no ha de ser per als qui fan ostentació de la seua propietat, sinó per als qui saben fer-la productiva; que la terra ha de ser dels qui treballen amb la falç i l'aixada, no dels qui branden el fuet i la tralla; que nosaltres som terra i quan morim hi hem de tornar i per això ens enterren; i que els sublevats contra la República defensen el poder dels diners, un

déu inventat que a ells els dóna dret a tot i a nosaltres ens deixa sense res. Això deia el pare. I per defensar aquest dret a viure amb la terra i de la terra lluitava tan lluny des de feia tants mesos...

I se'ns feia llarguíssima la seua privació... La mare l'enyorava, jo l'enyorava, l'Angeliu l'enyorava... El primer Angeliu.

L'Angeliu l'enyorava i l'invocava a cada moment, com qui prega el retorn d'un déu absent. A les nits, quan la mare i jo, juntes en el mateix llit, baratàvem raons abans d'adormir-nos, ella es lamentava que estàvem perdent la guerra. «Ai, dels vençuts!», se'n planyia, premonitòria.

A pesar de tot, rebíem notícies del pare amb regularitat des d'aquella guerra que feia tant de temps que perdíem. A vegades, ens arribaven dues i tres cartes alhora, encara que les haguera escrites en dies diferents. Les llegíem amb avidesa la primera vegada, i tot seguit les rellegíem, ara més assossegadament, com si a còpia de repetir les frases la veu del pare se'ns fera física, com si fóra ell mateix qui ens parlava, amb el seu timbre, amb la seua cadència. Però no la veu convençuda i enèrgica que defensava el dret a la terra, sinó aquella altra que ens acaronava la galta, que ens deia bon dia i bona nit, aquella que ens relatava el poder màgic de la flor del lliuri blau, i aquella llegendària disputa entre gegants que va deixar enmig de l'horta el colossal

penyal del Puig o aquella altra enrevessada aventura del jove ardit que buscava l'amor de les tres taronges...

Malgrat això, llevat de referir-se a l'oratge que havien tingut, o patit, segons el cas, i d'insistir que ens volia tant i que també ens enyorava, les seues cartes eren una reiteració constant. Perquè el pare no s'hi referia mai, a la guerra, no parlava de la situació que vivia al front, dels companys que havien mort o que havien resultat ferits, de l'esperança que encara pogueren albergar o de l'abaltiment que potser els corsecava. Si no fóra perquè les cartes portaven clar que el remitent escrivia des del front de guerra, les cartes del pare podrien passar per escrites des d'un lloc on estiguera acomplint una passatgera obligació de treball. A l'Angelíu li explicava si havia vist una rabosa, si havia sentit cantar els gafarrons, si havia clissat suspès en l'aire un senyor soliguer...

De nits, reunits tots tres al voltant de la taula, contestàvem les cartes a la llum d'un cresol:

Àngel Oliver Verdú

49 Brigada Mixta

Benvolgut...

Tot seguit, li explicàvem algunes anècdotes que s'havien esdevingut al nostre carrer i a la ciutat, les

notícies que ens arribaven de boca d'altres veïns i cone-
guts que també combatien, i la referència freqüent als
meus tediosos berenars amb la dessentida i consentida
Maliues Donet, la meua particular penitència. L'An-
geliu no volia escriure la seua part: «Tu tens més bona
lletra», se n'excusava. Així s'estalviava haver d'escriure
amb la seua cal·ligrafia lenta i vacil·lant, i m'ho dictava.

L'Angeliu no tenia una altra quimera al cap que
quan el pare tornaria de la guerra treballarien junts la
terra, com dos germans bessons. I tindrien fanecades
pròpies, «no moltes –matisava ell de seguida– que
aleshores seríem capitalistes feixistes; unes poques no-
més, prou per donar menjar a la família i per tindre
una haca nostra, i un rossí també...». Una haca alegre
i faenera, un rossí esvelt i poderós, anhelava...

Després de les il·lusionades quimeres de l'Angeliu
i la terra, la mare afegia unes frases de conformitat i
esperança, i enllestia la carta, amb signatura i tot, com
si l'estampara solemnement en un document oficial:

La teua dona que t'estima,
Irene Romeu Soldevila

Temps abans que la guerra trasbalsara les nostres vides, temps abans que el pare ens deixara per anar a defensar la terra en aquella batalla interminable, havíem viscut al llogaret de Sorió. Allí va nèixer l'Angeliu, el primer Angeliu.

Heus ací que quan dius Sorió, de tan menut com és, la gent li afig el repic: «Dues places i un carreró!» Un poble com el puny. Catorze famílies l'habitaven. I encara puc evocar alguns dels seus noms. Sorió és a la vora mateix del riu de Montesa, a mitjan camí entre Xàtiva i la Llosa. Hi vam anar a viure perquè hi vivia un oncle matern del pare, Rafel, fadrí, que era l'únic familiar que conservava, i així, de més a més, teníem casa de franc. I per fugir de les amenaces de Miserachs, que s'havia encapritxat de la mare.

La família del pare, el meu vincle amb aquesta terra, era com si tampoc no existira com a tal, com si el pare també pertanguera a una llei forana. Més aïnes una llegenda que existia en la memòria i en l'evocació del pare, tanmateix sense proves evidents i contrastables, com ara una partida de naixement, una fotografia de casats, un coixí d'aixovar amb unes inicials d'identitat brodades... Fet i fet, l'oncle Rafel no era família

de sang del pare sinó de llet: germà de llet era de l'àvia Cecília. El pare tenia dos germans, prou més grans que ell, Silvestre i Abdó. Tanmateix, havien emigrat a l'Uruguai i feia anys que no rebia notícies seues; el pare els donava per morts.

El relat del pare explicava que la família de l'oncle Rafel vivia paret mitgera amb la d'ells. Dos matrimonis novençans. L'àvia Cecília tenia dies quan, a la casa del costat, va nàixer l'oncle Rafel. Tanmateix, el seu part va ser complicat i sa mare va emmalaltir de resultes. No li va pujar la llet per més que l'oncle Rafel mamava desesperadament, tot en va, d'aquella mamella eixorca. S'haguera mort de fam si la besàvia no s'haguera oferit a criar-lo de la seua, que en tenia de sobres. La mare de l'oncle Rafel va morir al cap d'un mes i son pare va decidir tirar-ho tot a pacte i fugir. Però va fugir sol, sense càrregues ni lligams. L'oncle Rafel s'hi va quedar. Com a germà de llet de l'àvia Cecília, com a oncle ver del pare. Per això la relació entre ells era tan estreta com si fóra de sang: no debades el pare havia crescut sota la seua tutela i protecció després de la mort dels avis Elies i Cecília. Van morir tan prompte que jo no els vaig conèixer.

Segons el pare, els avis moriren d'insuportable melancolia. Les malalties de la misèria els havien matat cinc altres fills, i dels tres que els havien sobreviscut els dos majors, Silvestre i Abdó, havien decidit emigrar a

milers de quilòmetres lluny de casa. Un d'aquells fills morts al poc de nàixer, encara l'enterraren, seguint un vell costum, a l'entrada de la casa de Sorió, part de dins del brinca, perquè protegira la llar de posteriors infortunis. Després que ho vaig saber, de boca del pare, que cada dia passàvem per damunt de la tomba d'un germà seu quan entràvem i eixíem de casa, en més d'una ocasió em vaig posar plantada a l'entrada, més o menys damunt del lloc on se suposava que devien haver-lo colgat; després tancava els ulls i intentava posar-me en contacte amb l'esperit d'aquell germà del pare que tenia l'obligació de protegir-nos.

Als seus altres germans no els havia protegits gaire, però. I els que quedaren vius, els dos majors, com he dit, se'n van haver d'anar lluny de casa si no volien morir consumits per la misèria. El pare solia esmentar una carta perduda, l'única que van enviar els seus germans des de l'Uruguai. Tot i extraviada, era capaç de repetir-la paraula per paraula; i jo, també:

Montevideo, 30 d'abril de 1913

Benvolguts pares, benvolgut oncle i benvolgut germà. Després de saludar-vos passem a manifestar-vos les grans calamitats d'aquest país, perquè, per desgràcia, ens ha tocat haver de passar el que no us podeu ni afigurar. Les anacoretas i més hem

hagut de passar. Us hem de dir que aquestes repúbliques estan perdudes per als nouvinguts sense coneixements que volen treballar. És per això que fa molts dies que estem sense faena. En tot el mes solament hem pogut fer quatre jornals. Però estem bé de salut. Si per ací les coses no canvien, potser marxarem a buscar sort cap a San José.